

การสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ บริเวณชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

Survey and Inventory of Important Buildings Worthy of
Preservation in Tha Muang Old Market Community,
Tha Muang District, Kanchanaburi Province

ปริญญ ชูแก้ว

อาจารย์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Parinya Chukaew

Lecturer, Department of Architecture and Planning,

Faculty of Architecture, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

คำสำคัญ : ชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิม ; การอนุรักษ์และพัฒนา ; คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ; คุณค่าทางสถาปัตยกรรม

Keywords : Traditional Community ; Conservation and Development ; Historical Value ; Architectural Value

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นผลผลิตจาก “โครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์บริเวณย่านการค้าเก่าในเขตเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี” ซึ่งสนับสนุนโดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ร่วมกับเทศบาลตำบลท่าม่วง เครือข่ายสถาบันการศึกษา กลุ่มอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง

จากการสำรวจพบว่าอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงมีจำนวนทั้งสิ้น 94 รายการ โดยทั้งหมดเป็นอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญของชุมชน และเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามด้วยฝีมือการก่อสร้างของช่างในอดีต ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงร่วมกันสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนเมือง การพัฒนาชุมชนและสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงยังคง

ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง

เป็นชุมชนที่สามารถรักษาวินัยชีวิต เอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจของตนเอง
ต่อไปได้ในอนาคต

Abstract

This paper is a result of the research project titled “Survey and Inventory of Valuable Buildings Worthy of Preservation in the Old Commercial Quarter of Tha Muang Municipality, Tha Muang District, Kanchanaburi Province.” This project was supported by the Faculty of Architecture of King Mongkut’s Institute of Technology Ladkrabang, the Tha Muang District Municipality, educational institutions, a local historic preservation group, and owners of residences in the Tha Muang old market community.

From the field surveys conducted during this project, 94 buildings in the community were identified as being worthy of preservation. All of them are important in telling the history of significant events or important persons of the community. They

are also significant because of their architectural value, specifically their beautiful craftsmanship and their decorations that are illustrative of the past.

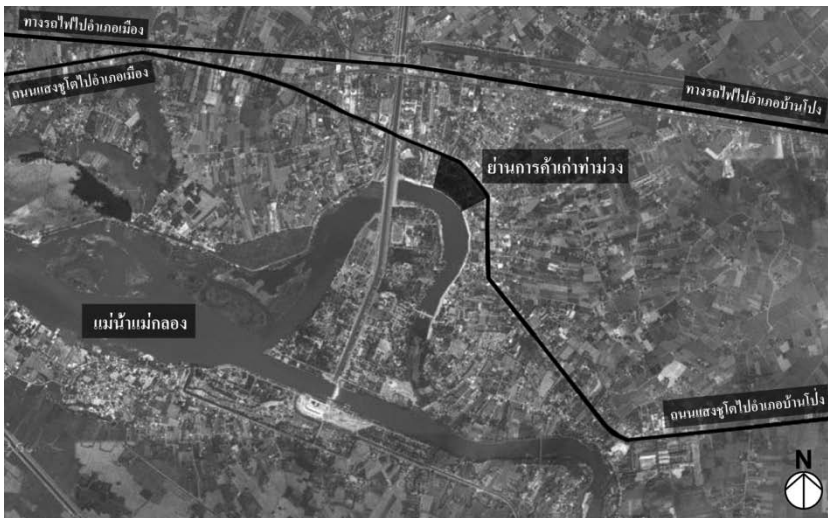
Data from the field surveys aims to be reference documentation for stakeholders in the fields of urban planning, community and social development, and economic development for cultural tourism. This report would also provide local residents with information to retain their way of life, maintain their community's identity, and have pride for the community's future.

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง

ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำแม่กลองและถนนแสงชูโต เป็นย่านการค้าและชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่าร้อยปี ที่มาของชื่อ “ท่าม่วง” นั้นไม่มีการบันทึกที่แน่ชัด แต่มีการบอกเล่าต่อกันมาของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ว่าอาจเป็นเพราะพื้นที่มีการปลูกต้นมะม่วงเป็นจำนวนมาก และผลผลิตหลักอย่างหนึ่งของชุมชนคือผลมะม่วง คาดว่าชื่อเดิมที่ถูกเรียกคือ “ท่ามะม่วง” และในภายหลังอาจมีการเรียกเพี้ยนไปคงเหลือเพียง “ท่าม่วง”

กลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ในระยะแรก คือ ชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนแคะ ซึ่งเหตุผลของการย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ชุมชนท่าม่วงน่าจะเกิดขึ้นด้วยเหตุผลเดียวกับการอพยพของชาวจีนมายังประเทศไทยทั่วไป คือ การที่มีชาวจีนรุ่นแรกๆ เข้ามาทำกินและบอกต่อเพื่อนฝูงญาติพี่น้องถึงความอุดมสมบูรณ์ในประเทศไทย ประกอบด้วยจำนวนประชากรจีนที่มีจำนวนมาก และทรัพยากรธรรมชาติที่จำกัด ทำให้ครอบครัวใหญ่แบ่งสมาชิกจำนวนหนึ่งเดินทางมาที่ประเทศไทยเพื่อประกอบอาชีพและส่งเงินทองที่ได้กลับไปให้พ่อแม่และครอบครัวที่ยังคงอยู่ที่เมืองจีน

ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานนั้นบ้านเรือนเกือบทั้งหมดตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะเป็นห้องแถวชั้นเดียว ผนังทำจากดินผสมแกลบ โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ไผ่ค้ำด้วยจาก พื้นที่รอบๆ ชุมชนเป็นป่ากร้าง มีการทำนา ปลูกผัก และปลูกพืชไร่บ้าง ต่อมาเมื่อมีคนอพยพเข้ามาค้าขายและอยู่อาศัยมากขึ้นทำให้มีการตัดถนนภายในพื้นที่ มีการสร้างห้องแถวไม้ชั้นเดียว เรือนแถวไม้สองชั้น และตึกแถวสองชั้นตลอดสองฝั่งถนนจนกลายเป็นตลาดร้านค้าที่สมบูรณ์ โดยถนนสายหลักของชุมชนคือ ถนนศรีท่าม่วง

ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงที่ตั้งของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง

ที่มา : google, อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กันยายน 2557. เข้าถึงได้จาก <https://www.google.co.th/maps/@13.967375,99.6379941,3283m/data=!3m1!1e3>

1.1 การคมนาคมหลักในการเดินทางและขนส่งสินค้า

การเดินทางค้าขายของชุมชนท่าม่วงในอดีตใช้เรือเป็นพาหนะหลักโดยมีท่าเรือรับส่งสินค้าจำนวน 3 ท่า คือ ท่าบน¹ ท่ากลาง และท่าล่าง ซึ่งทำน้ำไหลนี้สูงชันมาก ทำให้ต้องถากดินเป็นขั้นบันไดลงไปจนถึงบริเวณที่จอดเรือเพื่อให้กรรมกรแบกหามสามารถขนถ่ายสินค้าได้สะดวกมากขึ้น

ท่ากลางเป็นท่าเรือหลักที่มีเรือและแพจำนวนมากเข้าจอดเพื่อขนถ่ายสินค้าที่มาจากเมืองต่างๆ สินค้าที่ส่งมาจากกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นของใช้เบ็ดเตล็ดจำพวกเครื่องนุ่งห่ม ของใช้ประจำวัน รวมไปถึงหม้อไห เครื่องเงิน และเครื่องทองเหลือง ส่วนสินค้าจำพวกมะพร้าว น้ำมันมะพร้าว น้ำตาลปึก และเฟอร์นิเจอร์ไม้ มักส่งมาจากอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนแผ่นจากมูลหังคางจะมาจากอำเภอบางจะเกร็ง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีเส้นทางเดินเรือที่ต้องล่องผ่านอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี²

หลังจากส่งสินค้าที่ชุมชนท่าม่วงแล้วพ่อค้าจะรับซื้อผลผลิตของท้องถิ่นจำพวกยาเส้น ยาสูบ ข้าวเปลือก มะม่วง ขนุน ถั่ว พิน ไม้ซุง ไม้รวก และไม้ไผ่ไปกับเรือและแพขาถ้องกลับ สำหรับเรือรับส่งผู้โดยสารได้มีการเปิดบริการหลายเส้นทาง ตัวอย่างเช่น เส้นทางระหว่างตลาดท่าม่วงกับบ้านนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีคุณซุ่นเป็นเจ้าของเรือเมล์จากการที่ชีวิตประจำวันต้องเกี่ยวข้องวนเวียนอยู่กับสายน้ำ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนท่าม่วงจึงได้มีการสร้างแท่นบูชาหล่อด้วยปูนจารึกอักษรจีนว่า “ปักไฮ่เล่งอ่อง (北海龍王)³ ที่บริเวณท่าน้ำแต่ละท่า สำหรับผู้ที่สัญจรทางน้ำได้สักการบูชาให้ช่วยคุ้มครองเพื่อให้การเดินทางเป็นไปอย่างสะดวกและปลอดภัย

การสัญจรและการขนถ่ายสินค้าทางน้ำบ่อยครั้งต้องใช้เวลาในการเดินทางยาวนาน ยกตัวอย่างเช่นการเดินทางด้วยเรือไปกลับระหว่างชุมชนท่าม่วงกับกรุงเทพมหานครต้องใช้เวลาถึง 1 เดือน ดังนั้นเมื่อการค้าขายในย่านการค้านี้เจริญเติบโตมากขึ้นรวมทั้งมีการพัฒนาถนนแสงชูโต ส่งผลให้การขนส่งสินค้าและการเดินทางระหว่างชุมชนโดยทางรถยนต์ได้รับความนิยมมากขึ้นด้วย เนื่องจากความสะดวกและรวดเร็วที่มีมากกว่าการเดินทางโดยทางเรือ นอกจากนี้ได้มีการเปิดเดินรถโดยสารประจำทางระหว่างอำเภอบ้านโป่งกับอำเภอเมืองกาญจนบุรี โดยชุมชนท่าม่วงซึ่งตั้งอยู่ก่อนถึงตัวเมืองกาญจนบุรีมีท่ารถ 2 แห่ง คือ

ท่ารถแห่งที่ 1 เป็นของขุนชาญวณชิกริจ⁴ ปัจจุบันคือบริเวณด้านหน้าของถนนเทศบาล ซอย 14 ระหว่างร้านขายยาเจริญผลกับร้านยูภาภรณ์ ส่วนท่ารถแห่งที่ 2 เป็นของชุมชนท่าม่วง ปัจจุบันคือบริเวณด้านหน้าของถนนเทศบาล ซอย 12 ระหว่างห้างไมตรีเซนเตอร์กับร้านทองชิงกวงแซ โครงสร้างของท่ารถในสมัยนั้นเป็นโครงสร้างไม้ หลังคาจั่วมุงด้วยสังกะสีมีความยาวประมาณ 40 เมตร ต่อมาเมื่อถนนแสงชูโตได้รับการพัฒนาให้มีมาตรฐานมากขึ้น เจ้าของจึงได้รื้อถอนท่ารถทั้ง 2 แห่งลง ปัจจุบันผู้โดยสารสามารถขึ้นลงรถที่ริมถนนแสงชูโตได้โดยไม่ต้องมารอขึ้นลงที่ท่ารถอีกต่อไป

ซ้าย : ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำแม่กลอง
ขวา : ท่ารถของชุมชนท่าม่วง บริเวณด้านหน้าถนนเทศบาล ซอย 12
ที่มา : ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นท่าม่วง

1.2 วิธีการค้าขายในชุมชน

ตลาดสดของนายดำ ้วยวัฒน์ เป็นตลาดสดแห่งแรกๆ ที่ถือว่ามีความเก่าแก่ที่สุดของชุมชนท่าม่วง ตั้งอยู่บริเวณท่าล่างซึ่งเป็นท่าหน้าของขุนชาญวณชิกริจ ต่อมาได้มีการย้ายที่ตั้งของตลาดมาอยู่บริเวณด้านข้างของถนนที่เชื่อมระหว่างถนนศรีท่าม่วงและถนนแสงชูโต⁵ ตลาดสดแห่งนี้เป็นตลาดกลางแจ้งขนาดเล็กที่รองรับชุมชนท่าม่วงที่ขณะนั้นมีประชากรประมาณ 2,000 – 3,000 คน หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2480 ได้มีการย้ายตลาดมาอยู่ที่ที่ตั้งตลาดสดในปัจจุบัน ซึ่งในขณะนั้นเป็นโรงฝิ่นของขุนชาญวณชิกริจ⁶ และโรงมหรสพของปลัดพิชัย สิริเวชชะพันธ์⁷ โดยมีทางเดินทะลุถึงกันระหว่างสองตลาด

1.3 ระบบสาธารณสุขชุมชน

ชุมชนท่าม่วงมีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้น ทางราชการจึงจัดตั้งสถานบริการสาธารณสุขในชุมชน ลักษณะเป็นห้องแถวไม้สองชั้นมุงด้วยสังกะสีตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งของร้านยาอ้วยแซตั้งในปัจจุบัน โดยผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา นั้นมักเป็นกลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงหรือจำเป็นต้องได้รับการผ่าตัด สำหรับกรณีการเจ็บป่วยทั่วไปบางรายเลือกที่จะรักษากับคนทรงเจ้า บ้างก็เลือกรักษากับแพทย์แผนไทย ได้แก่ ร้านหมอศิลป รักษากุล (หมอชื่น), บ้านหมอลูกชื่น (หมอสุธีร์ ใบสะอาด), ร้านหมอดวงพร บุญยะปรีดี (หมอกุ่ย), ร้านสุทธิโอสถ และร้านของนางชื่น เลหาศิริ (ประกอบอาชีพขายยาแผนไทยต่อจากสามีซึ่งเป็นแพทย์แผนไทยและได้เสียชีวิตไป) บ้างก็เลือกรักษาด้วยยาสมุนไพรจีน ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่ 3 ร้าน ได้แก่ ร้านอ้วยแซตั้ง, ร้านกวงฮวกตั้ง และร้านเที่ยงอู้อั่ง⁸ บ้างก็ไปรักษากับพระครูโสภณประชานารถ (อาจารย์นาถ) เจ้าอาวาสวัดศรีโลหะราษฎร์บำรุง ในขณะนั้น ซึ่งนอกจากท่านจะเป็นพระชื่อดังแล้วท่านยังมีตำรายาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคอีกด้วย

ต่อมาใน พ.ศ. 2482 นายหนู จินดา คหบดีตำบลท่าม่วงกับพรรคพวกพิจารณาเห็นว่าสถานบริการสาธารณสุขควรมีพื้นที่ อาคาร และสิ่งปลูกสร้างที่เป็นเอกเทศ และมีบริเวณพอที่จะขยายงานบริการให้มากขึ้นกว่าเดิม จึงพร้อมใจกันบริจาคที่ดินแปลงหนึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ครึ่ง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชนห่างจากสถานที่เดิมประมาณ 300 เมตร ใกล้ริมแม่น้ำแม่กลอง โดยนายหนู จินดาได้เชิญชวนให้นายกิมสุนและนางกิมเฮียะ ขจรบุญ สองสามีภรรยา คหบดีใจบุญแห่งบ้านบางเตย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และชาวบ้านชุมชนท่าม่วงบริจาคเงินเพื่อสร้างอาคารที่ทำการและเรือนผู้ป่วย อาคารที่ทำการหลังนี้เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นเดียว กว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 12 เมตร แบ่งพื้นที่ภายในอาคารเป็น 3 ส่วน คือห้องปีกขวาจัดเป็นห้องผ่าตัดและทำแผล ห้องปีกซ้ายเป็นห้องจ่ายยาเก็บเวชภัณฑ์และเอกสารต่างๆ ห้องกลางเป็นห้องรับแขก และมีห้องเล็กอีกห้องหนึ่งอยู่ติดกับห้องจ่ายยาสำหรับเก็บของ ส่วนห้องน้ำห้องส้วมอยู่ติดกับห้องทำแผล มีชื่ออาคารว่า “ขจรบุญ”

สำหรับสถานบริการสาธารณสุขแห่งใหม่นี้มีชื่อเรียกว่า “สุขศาลาท่าม่วง” โดยแพทย์ที่ให้การรักษาที่สุขศาลาท่าม่วงคือแพทย์ที่เคยทำอยู่ที่สถานพยาบาลสาธารณสุขชุมชนท่าม่วง มีนายแพทย์จำนงค์ สนธิสว่าง นายแพทย์ใหญ่ตำแหน่งสาธารณสุขอำเภอ พร้อมกับแพทย์ทหารที่จบจากโรงเรียนทหารเสนารักษ์ถูกส่งมาประจำการ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการที่อดีตเชลยศึกชาวฮอลันดาได้นำเอายาแผนปัจจุบันเช่นยาแก้โรคติดเชื้อ ยารักษาไข้มาลาเรีย เป็นต้น ซึ่ง

ได้รับการแจกแต่ใช้ไม่หมดมาขายให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจ ต่อประสิทธิภาพและผลการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันหรือที่เรียกติดปากว่า “ยาฝรั่ง” จึงมาใช้บริการที่สุทธาสาลาทาม่วงเพิ่มขึ้นจนทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับงานบริการที่ขยายเพิ่มมากขึ้นด้วย มีการสร้างอาคารทำการและบ้านพักเจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกหลายหลัง ต่อมาใน พ.ศ. 2519 ได้มีการย้ายที่ตั้งไปยังพื้นที่ข้างคลองส่งน้ำชลประทานบนถนนแสงชูโต แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์การแพทย์และอนามัยอำเภอทาม่วง และโรงพยาบาลอำเภอทาม่วง ตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงพระเมตตาของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จากการเป็นองค์อุปถัมภ์ ในนามมูลนิธิสมเด็จพระสังฆราชร่วมกับมูลนิธิมหามงกุฎราชวิทยาลัย และงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขในการสร้างอาคารสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งเป็นอาคารผู้ป่วยนอก 6 ชั้น ขนาด 120 เตียง ในวาระที่พระองค์ท่านมีพระชันษาครบ 100 ปี ต่อมาในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2556 จึงได้มีพิธีเปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการตามชื่อที่ทรงประทานว่า “โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 (เจริญ สุวฑฺฒโน)” สำหรับอาคารและสิ่งปลูกสร้างทั้งหมดบริเวณสุทธาสาลาทาม่วงเดิมปัจจุบันใช้เป็นศูนย์ควบคุมโรคติดต่อภายใต้ความดูแลของโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 (เจริญ สุวฑฺฒโน)

1.4 การศึกษาของเยาวชนในชุมชน

โดยทั่วไปวัดถือว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาของเยาวชนในอดีต โรงเรียนวัดศรีโลหะราษฎร์บำรุง (นารดศิลปวิทยา) ได้เริ่มเปิดเรียนอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2465 ภายใต้ชื่อ “โรงเรียนประชาบาลตำบลทาม่วง 1 หรือที่รู้จักกันในชื่อโรงเรียนวัด “ศรีโลหะราษฎร์บำรุง (นารดศิลปวิทยา)” มีท่านพระครูยติวิบูลย์ (พรต โยธาพิทักษ์) เจ้าอาวาสวัดในขณะนั้นเป็นผู้ให้การอุปการะ โดยให้ใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เรียน ในการเปิดเรียนครั้งแรกนั้นมีนักเรียนเพียง 25 คน และครู 3 คน (รวมครูใหญ่) อย่างไรก็ตามจากการที่โรงเรียนอยู่ห่างไกลจากชุมชนทาม่วงมาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่เป็นที่นิยม สำหรับผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญของการศึกษาจึงส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนราษฎร์ (โรงเรียนเอกชน) โดยจ่ายค่าเล่าเรียนขณะนั้น 1 บาทต่อเดือนต่อนักเรียนหนึ่งคน ในยุคนั้นโรงเรียนราษฎร์ที่เป็นที่ยอมรับ คือ โรงเรียนมณีสึกษา อำนวยการสอนโดยคุณครูเสริม มณีนรงค์ ซึ่งเป็นคุณครูที่ทำหน้าที่ประสิทธิประสาทความรู้ให้กับลูกหลานชาวทาม่วงหลายต่อหลายรุ่น แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่โรงเรียนมณีสึกษาได้ปิดกิจการลงในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

สำหรับคนจีนที่ข้ามน้ำข้ามทะเลมาอาศัยและทำมาหากินในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมีแนวคิดเดียวกันคือต้องการให้ชนบทร่มเย็น

ประเพณีและภาษาจีนได้รับการสืบทอดโดยลูกหลาน การมีโรงเรียนจีนในชุมชนจึงเป็นคำตอบที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในตลาดท่าม่วงที่ได้ร่วมกันบริจาคเงินกว่าหนึ่งพันบาท นำมาซื้อที่ดิน 3 ไร่เศษ เป็นเงิน 480 บาท และส่วนที่เหลือนำมาใช้ในการก่อสร้างอาคารเรียนชั้นเดียว 4 ห้องเรียน ใน พ.ศ. 2470 โรงเรียนภายใต้ชื่อภาษาจีนแต้จิ๋ว “หยกเคี้ยว” ได้เปิดตัวเป็นครั้งแรก โดยเน้นการเรียนภาษาจีนแต้จิ๋วและจีนแคะ มีนักเรียนสนใจสมัครเข้าเรียนครั้งแรกกว่า 100 คน การที่โรงเรียนอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของกลุ่มพ่อค้าผู้จัดตั้ง และภาวะเศรษฐกิจซบเซาใน พ.ศ. 2476 จึงมีผลทำให้โรงเรียนหยกเคี้ยวต้องปิดตัวลงชั่วคราวจากการขาดสภาพคล่องในการดำเนินงาน

จนกระทั่งใน พ.ศ. 2480 เมื่อสภาพเศรษฐกิจดีขึ้น โรงเรียนจึงได้เปิดอีกครั้งหนึ่ง โดยมีนักเรียนสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนมากจนต้องสร้างอาคารไม้ขนาดทั้งสองข้างกับอาคารเดิม โรงเรียนหยกเคี้ยวได้ถูกปิดตัวอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับโรงเรียนจีนทั่วประเทศใน พ.ศ. 2482 จากคำสั่งของรัฐบาลในยุคนั้น จนใน พ.ศ. 2490 รัฐบาลจึงได้อนุญาตให้โรงเรียนจีนสามารถประกอบกิจการได้ โรงเรียนหยกเคี้ยวเป็นโรงเรียนจีนแห่งหนึ่งที่สนองนโยบายโดยมีการเปิดตัวเป็นครั้งที่ 3 ภายใต้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนยูเฉียวเซียเสี้ยว” ในยุคนั้นโรงเรียนยูเฉียวเซียเสี้ยวเป็นโรงเรียนจีนเพียงแห่งเดียวในจังหวัดกาญจนบุรีที่ยังคงให้มีหลักสูตรการสอนภาษาจีน

ปัจจุบันนอกจากโรงเรียนยูเฉียวเซียเสี้ยวแล้ว ชุมชนท่าม่วงยังมีโรงเรียนอีกหลายแห่งที่ให้การศึกษากับบุตรหลานของผู้อยู่อาศัยในชุมชน และบุคคลภายนอกชุมชน เช่น โรงเรียนวีรศิลป์ โรงเรียนอานวยวิทย์ และโรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง เป็นต้น

1.5 ศาสนาและลัทธิความเชื่อ

ชุมชนท่าม่วงเป็นตัวอย่างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบในท่ามกลางความแตกต่างของศาสนาและความเชื่อ กล่าวคือ ผู้คนในชุมชนมีอิสระในการที่จะเชื่อและนับถือจึงเป็นสิ่งที่น่าประทับใจที่พบเห็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของลัทธิต่างๆ ปรากฏอยู่ร่วมกัน ความมั่งคั่งที่เกิดจากสังคมที่ผสมผสานท่ามกลางความหลากหลายที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีอายุกว่าร้อยปีจากฐานสู่รุ่นถือเป็นเสน่ห์ที่อาจพบเห็นได้ไม่บ่อยนัก เมื่อคนไทยเจ้าของพื้นที่มีต่อผู้มาเยือนไม่ว่าจะเป็นบรรพบุรุษชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่ที่ได้เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลเข้ามาทำมาหากินอย่างขยันขันแข็ง กลุ่มชาวนวนที่นับถือศาสนาพุทธและอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้พระราชทานอนุญาตให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งขณะนั้นเพิ่งตั้งขึ้นเป็นเมืองใหม่โดยให้มีหน้าที่ป้องกัน

รักษาป้อมปราการทางชายแดนตะวันตก รวมถึงกลุ่มมุสลิมชาวปากีสถานเชื้อสายปาตาน ที่ได้อพยพเข้ามาเมื่อประมาณ 120 ปีเศษ ในชุมชนท่าม่วงจึงพบผลพวงทางวัฒนธรรมปรากฏอยู่ร่วมกัน ทั้งวัดพุทธนิกายหินยานที่มีอยู่หลายแห่ง วัดพุทธอนัมนิกาย ศาลเจ้าจีน โบสถ์คาทอลิก และมัสยิด⁹ ที่สร้างและ ตกแต่งด้วยความงดงามตามศิลปะและความเชื่อของแต่ละศาสนา

สำหรับงานประจำปีที่สำคัญของชุมชนชาวตลาดท่าม่วงอีกงานหนึ่ง คือ การทำบุญกลางตลาดบริเวณซอยกลาง จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2499 โดยได้นิมนต์พระสงฆ์ที่มาสอบธรรมสนามหลวงที่วัดศรีโลหะราษฎร์บำรุงทั้งหมดกว่า 200 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นพร้อมถวายภัตตาหารในตอนเช้าของวันถัดไป ซึ่งชาวชุมชนท่าม่วงได้สืบทอดประเพณีนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

1.6 ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน

น้ำบ่อ น้ำจากแม่น้ำแม่กลองและน้ำฝน ถือเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนท่าม่วงมาเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งมีการก่อสร้างเขื่อนแม่กลอง (เดิมชื่อเขื่อนวชิราลงกรณ์) ใน พ.ศ. 2507 คุณไชศรี ชานนท์ บุตรสาวคนหนึ่งของขุนชาวนวณิชกิจ (เจ้าแก้วบุญรอด ชานนท์) จึงได้รับเริ่มธุรกิจทำโรงผลิตน้ำประปาขึ้นจำหน่ายเป็นครั้งแรก ซึ่งต่อมาไดโอนถ่ายธุรกิจนี้ไปให้พี่ชาย คือผู้ใหญ่ว่าง ชานนท์ และหลานชาย คือคุณมนู ชานนท์ (เฮียปู้) ทำต่อเป็นเวลานานกว่าสิบปีจนกระทั่งการประปาส่วนภูมิภาคได้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินการต่อจนถึงปัจจุบัน

สำหรับไฟฟ้าของชุมชนท่าม่วงนั้นสร้างขึ้นโดยขุนชาวนวณิชกิจ ก่อน พ.ศ. 2470 แต่อยู่ได้ไม่นานก็เลิกกิจการไป ตะเกียงน้ำมันก๊าดและตะเกียงเจ้าพายุจึงเป็นอุปกรณ์ส่องสว่างที่ใช้ในครัวเรือน ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ตะเกียงน้ำมันมะพร้าวได้ถูกนำมาใช้แทนเนื่องจากภาวะขาดแคลนน้ำมันก๊าด หลังจากสงครามยุติลง บุตรชายหญิงหลายคนของขุนชาวนวณิชกิจได้ร่วมกันรื้อฟื้นกิจการโรงไฟฟ้าขึ้นมาทำใหม่ ต่อมาคุณไชศรี ชานนท์ บุตรสาวของขุนชาวนวณิชกิจจึงได้เข้ามาดำเนินการโรงไฟฟ้าอย่างเต็มตัวจนกระทั่งประมาณ พ.ศ. 2522 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้เข้ามาดำเนินการต่อจนถึงปัจจุบัน

1.7 ชุมชนท่าม่วงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482–2488) และหลังสงครามยุติ

ผลกระทบต่อชุมชนตลาดท่าม่วงในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482–2488) น่าจะมีสาเหตุจากการที่กองทัพญี่ปุ่นให้มีการตั้งค่ายทหารที่วังขนาย เพื่อเป็นศูนย์พักชั่วคราวก่อนที่จะส่งต่อเชลยไปทำงานสร้างทางรถไฟข้ามไปพม่า

ด้วยระยะทางที่อยู่ไม่ห่างจากชุมชนท่าไหร์นักจึงทำให้ตลาดท่าม่วงกลายเป็น ศูนย์ส่งเสบียงให้กับกองทัพญี่ปุ่น โดยมีร้านจินดาพาณิชย์และร้านปอเชียงเป็น สองร้านหลักในการค้าขายกับทหารญี่ปุ่น จากการที่จำนวนเชลยศึกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวฮอลันดา สิงคโปร์ และแขกมลายูมีจำนวนมาก จึงทำให้สภาพ ภายในค่ายมีความเป็นอยู่อย่างแออัดและแร้นแค้น คนไทยที่พบเห็นจึงเกิด ความเวทนาสงสารและแอบช่วยเหลือตามกำลัง คุณเจียมจิตร สิริตรมรัตน์ ได้เล่าย้อนอดีตสมัยที่ท่านอายุสิบกว่าขวบว่า

บ่อยครั้งที่เจอกับแม่ของท่านคือนายฮวดก็ แซ่ตันและนาง ชิวเตียง แซ่ลิ้ม สั่งให้ลูกหลานในบ้านช่วยกันต้มข้าวต้มกระทะใหญ่ๆ พร้อมกับขัดล้างกะลามะพร้าวจำนวนมากจนสะอาด และกล้วย น้ำว่าเป็นข่งๆ ที่ซื้อจากสวนนำไปวางไว้ริมทาง เมื่อเหล่าเชลยถูก ต้อนผ่านมาก็จะวิ่งกรูเข้ามากินอย่างหิวโหย

สำหรับเรื่องที่เล่ามานี้ตรงกับที่มีการบันทึกไว้ในหนังสืออัตชีว- ประวัติของเชลยนายหนึ่งที่โชคได้กลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอนและเขียนเล่า ถึงประสบการณ์และความประทับใจต่อความเอื้ออาทรที่ได้รับจากคนไทย ในขณะที่เป็นเชลยสงครามอยู่ในประเทศไทย

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ รัฐบาลไทยนำโดยจอมพลแปลก พิบูล- สงคราม ได้มีนโยบายขับไล่ชาวต่างด้าวออกจากชุมชนท่าม่วง ทำให้ชาวจีน และชาวต่างชาติอื่นๆ ที่ถือใบต่างด้าวต้องอพยพหลบหนีการจับกุมของตำรวจ ไปอาศัยอยู่จังหวัดอื่นซึ่งอยู่ไกลจากสมรภูมิรบและเขตทหาร เช่น จังหวัด ชลบุรี ราชบุรี นครปฐม และสมุทรสงคราม เป็นต้น ส่งผลให้ครอบครัวต้อง แยกกันอยู่ชั่วคราว คงเหลือแต่ผู้หญิงและเด็กเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ชุมชนท่าม่วง ในหัวเวลานั้นประสบกับสภาวะขาดแคลนอย่างมาก

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ความเป็นอยู่ของผู้คนและ ขนาดของชุมชนท่าม่วงได้มีการเปลี่ยนแปลงและเติบโตอย่างมาก พร้อมกับ ความเจริญเชิงพาณิชย์ เนื่องจากชาวต่างด้าวที่หลบหนีไปได้กลับคืนมาสู่ ภูมิลำเนา ประกอบกับการมีชาวต่างถิ่นที่ได้ยินกิตติศัพท์ของความอุดม สมบูรณ์ของชุมชน ตลอดจนการคมนาคมที่สะดวกสบาย ทำให้ผู้คนอพยพเข้า มาตั้งถิ่นฐานทำกินจำนวนมาก อีกทั้งชาวไร่ยาสูบได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการอยู่ ในไร่นอกชุมชนเข้ามาอยู่อาศัยในตลาดแทน นอกจากนี้หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีหญิงชาวไทยจำนวนหนึ่งติดตามสามีกลับประเทศญี่ปุ่นด้วย (ข้อมูล ของครอบครัวไทยที่เดินทางไปในครั้งนั้นไม่ได้มีการสืบค้นแต่อย่างใด)

1.8 อัคคีภัย พ.ศ. 2478 และอุทกภัย พ.ศ. 2496

ใน พ.ศ. 2478 เกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ในชุมชนท่าม่วง โดยมีสาเหตุมาจากการ

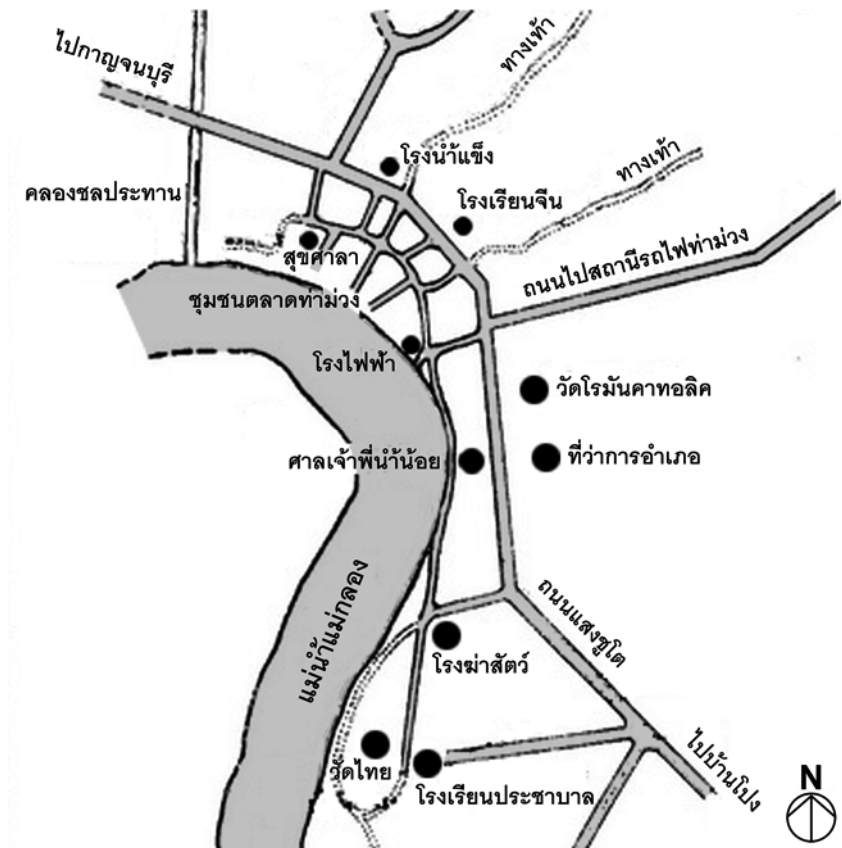

บน : สภาพน้ำท่วมในอดีต
ล่าง : น้ำท่วมบริเวณถนน
 ศรีท่าม่วงในอดีต
ที่มา : ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น
 ท่าม่วง

ทะเลาะวิวาทในครอบครัวระหว่างลูกสะใภ้กับแม่สามี ฝ่ายลูกสะใภ้บันดาล
โทสะจุดไฟเผาบ้านประชิด ไฟได้ลุกลามไปติดบ้านเรือนใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ทั้ง
สองฝั่งถนนของตลาดนางลอยซึ่งขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้มุงจาก ผู้วาง
เพลิงได้ใช้โอกาสจากความวุ่นวายหลบหนีไป ทำให้หลังจากไฟสงบตำรวจได้
จับกุมเจ้าของร้านทำเส้นก๋วยเตี๋ยวซึ่งบ้านตั้งอยู่ด้านหน้าของบ้านต้นเพลิงเป็น
จำเลยและถูกจำคุกในข้อหากระทำการโดยประมาทจนทำให้เกิดไฟไหม้ตลาด
ในภายหลังความจริงจึงปรากฏ

อย่างไรก็ตามไม่เป็นที่แน่ชัดว่าได้มีการดำเนินการแก้ไขกับผลการจับกุมคนผิดในครั้งนั้นทั้งกับผู้กระทำผิดตัวจริงหรือกับผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด อคติภัยใหญ่ในครั้งนั้นส่งผลเสียหายอย่างหนักทำให้ต้องใช้เวลากว่าหนึ่งปีในการฟื้นฟูตลาดจนกลับคืนสู่สภาพเดิม หลังจากที่เจ้าของบ้านได้ทยอยกลับมาปลูกห้องแถวไม้ทดแทนบ้านที่ถูกไฟไหม้ไป

นอกจากนี้จากการที่ชุมชนท่าม่วงตั้งอยู่ริมแม่น้ำทำให้บางปีได้รับผลกระทบจากอุทกภัย สร้างความเสียหายให้กับอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2496 อย่างไรก็ดีตามระดับน้ำที่ท่วมชุมชนในครั้งนั้นนานกว่า 1 สัปดาห์ อาคารบ้านเรือนที่เสียหายต้องใช้เวลาในการบูรณะซ่อมแซมถึง 3 เดือนเต็มกว่าจะกลับคืนสู่สภาพเดิม

แผนที่ชุมชนตลาดท่าม่วง
และสถานที่สำคัญโดยรอบ
ใน พ.ศ. 2498
ที่มา : กรมที่ดิน กองรังวัด,
“แผนที่ชุมชนตลาด
ท่าม่วง,” 2498.

1.9 สภาพของชุมชนหลัง พ.ศ. 2500

หลังจาก พ.ศ. 2500 มีการสร้างศูนย์กลางทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ที่อยู่ใกล้กับทางหลวง และต่อมาได้มีการสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำแม่กลองใน พ.ศ. 2507 ทำให้การเดินทางโดยทางน้ำไม่สามารถทำได้อีกต่อไป ส่งผลให้การค้าขายในย่านนี้ค่อยๆ ชบเซาลง เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางกายภาพซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาคารเก่าแก่หลายหลังมีสภาพทรุดโทรม และมีโอกาสที่จะถูกรื้อถอนลงไม่ช้า เนื่องจากปัจจัยต่างๆ เช่น การเสื่อมสลายตามธรรมชาติ การขาดปัจจัยในการบำรุงรักษา การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ การขายทอดตลาด การขาดกฎหมายที่ช่วยปกป้องคุ้มครอง การขาดความมั่นคงในการพักอาศัย และโครงการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐ

อย่างไรก็ตามยังมีอาคารและสิ่งปลูกสร้างอีกหลายแห่งที่ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดีจากเจ้าของ เช่น บ้านอุดมพันธ์¹⁰ (ร้านฮวดกั), บ้านปอฮวด, บ้านเจริญสุข, บ้านปอเซียง, บ้านจินดาพาณิชย์ และบ้านรัตนวิเชียร (ร้านเซ็งฮะ) เป็นต้น ย่านการค้าเก่าท่าม่วงจึงได้ถูกใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์และละครหลายเรื่องที่สะท้อนบรรยากาศชุมชนที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม เช่น คู่กรรม (พ.ศ. 2547) และอันธพาล (พ.ศ. 2555)

ความงดงามของอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่กับวิถีความเป็นอยู่ที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบในท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนาและความเชื่อที่มีทั้งวัดพุทธ โบสถ์คาทอลิก มัสยิด โรงเจ และศาลเจ้าจีน จึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนเล็กๆ แห่งนี้

ย่านการค้าท่าม่วง

พ.ศ. 2507

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น
ท่าม่วง

2. สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

การสำรวจและเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมมีความมุ่งหวังที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง ประกอบไปด้วยการเปรียบเทียบแผนที่และภาพถ่ายในอดีตกับปัจจุบัน การทบทวนเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอาคารและสิ่งก่อสร้าง การสำรวจและเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการเดินสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคาร สำหรับการสำรวจพื้นที่นั้นผู้เขียนได้ทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง และนักศึกษาสาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ผลของการสำรวจและเก็บข้อมูลแสดงข้อมูลด้วยแผนที่ ภาพถ่าย ที่ตั้ง และประวัติโดยสังเขปของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชน

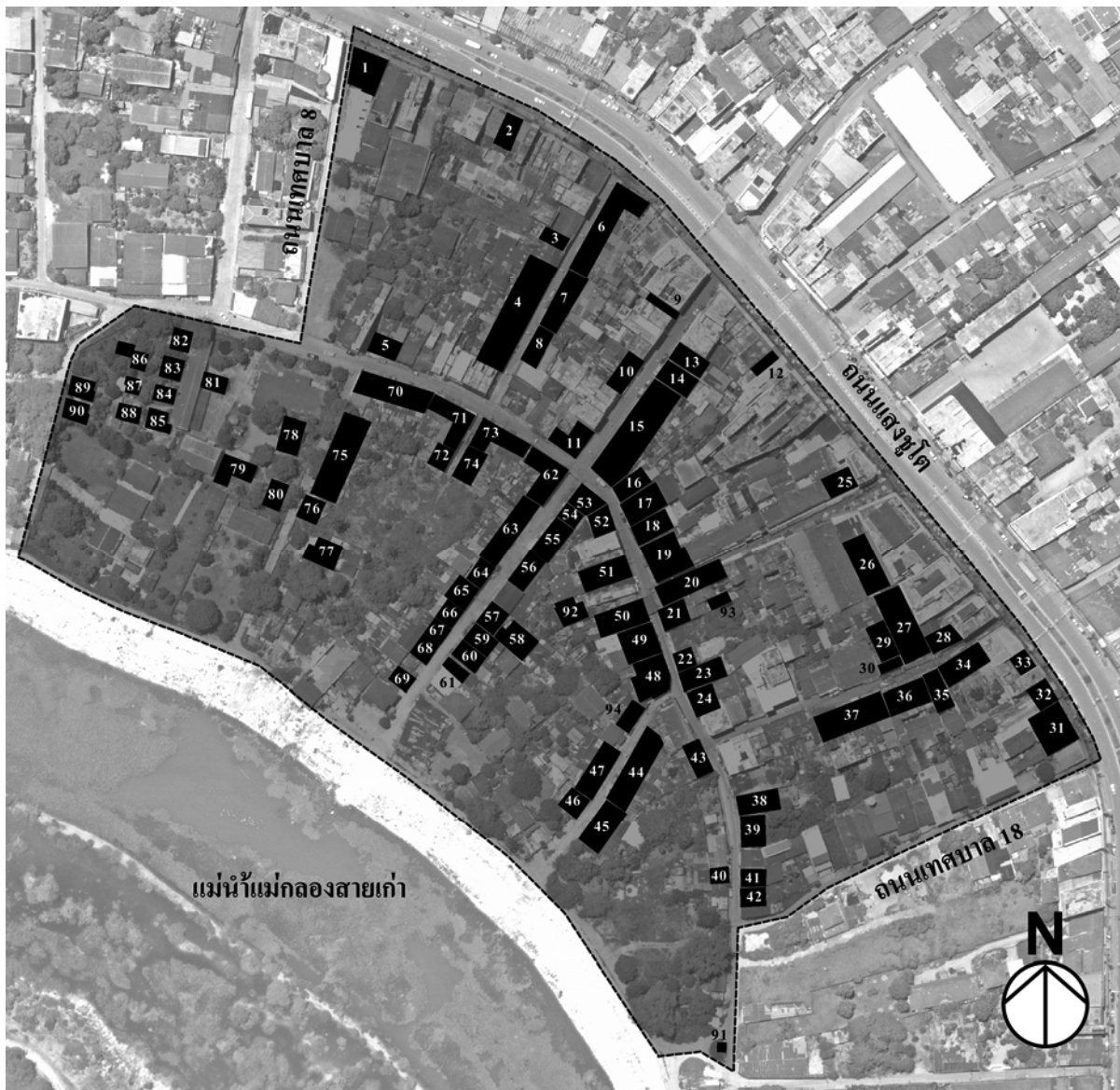
สำหรับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่าอาคารและสิ่งก่อสร้างใดที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์นั้นประกอบด้วย

1. ความสำคัญประวัติศาสตร์และโบราณคดี (historical and archaeological significance) เนื่องจากอาคารและสิ่งก่อสร้างเป็นหลักฐานที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรือง ภูมิปัญญา และพัฒนาการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง นอกจากนั้นยังอาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญของชุมชนซึ่งเป็นคุณค่าพิเศษที่ทำให้อาคารนั้นมีความสำคัญกว่าอาคารอื่น ส่วนคุณค่าทางโบราณคดีมีความเกี่ยวข้องกับการมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมของผู้อยู่อาศัย เช่น ชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี ความเชื่อต่างๆ ในสมัยก่อน

2. อายุ (age) ของอาคารและสิ่งก่อสร้างต้องมากกว่า 50 ปี ซึ่งเป็นไปตามหลักปฏิบัติสากลได้กำหนดเส้นแบ่งระหว่างอดีตกับปัจจุบันไว้ที่ 50 ปี

3. ลักษณะเฉพาะ (character) ของอาคารและสิ่งก่อสร้างต้องมีลักษณะพิเศษ มีความสวยงามหรือมีลักษณะแห่งการก่อสร้างที่เป็นแบบอย่างหรือเป็นเอกลักษณ์

ในการสำรวจและเก็บข้อมูลอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชนนั้น ผู้เขียนได้จัดทำเป็นรายการในแบบฟอร์ม ประกอบด้วยชื่ออาคารหรือกลุ่มอาคาร ที่ตั้ง เจ้าของหรือผู้ครอบครอง สถานะการครอบครอง อายุสมัย การใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน ประวัติความเป็นมา รูปแบบทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างและวัสดุหลักของอาคาร และสภาพอาคาร ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้เขียนนำมาจัดทำเป็นบัญชีอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงจำนวนทั้งสิ้น 94 รายการ

แผนที่แสดงตำแหน่งอาคาร
และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า
ควรแก่การอนุรักษ์ของ
ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
ที่มา : การเคหะแห่งชาติ
(ร่วมกับการสำรวจโดย
ผู้เขียน)

หมายเลข 14 : บ้านอุดมพันธ์ (ร้านฮวดกี้พาณิชย์)
 เจ้าของ : คุณพิพัฒน์ และคุณเจียมจิตร สิริโตรมรัตน์
 ที่ตั้ง : เลขที่ 450-452 ถนนเทศบาล ซอย 12
 ปีที่สร้าง : ประมาณ พ.ศ. 2460

ตัวอย่างบัญชีอาคารและ
 สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของ
 ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
ที่มา : โครงการสำรวจและ
 จัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มี
 คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
 บริเวณย่านการค้าเก่าใน
 เขตเทศบาลตำบลท่าม่วง
 อำเภอท่าม่วง จังหวัด
 กาญจนบุรี

ประวัติโดยสังเขป : บ้านอุดมพันธ์เป็นอาคารร้านค้ายุคแรกๆ ของชุมชน
 รินน้ำแม่กลอง สร้างขึ้นโดยนายฮวดกี้ บิดาของนางเจียมจิตร สิริโตรมรัตน์
 เจ้าของบ้านปัจจุบัน นายฮวดกี้เป็นชาวจีนแต้จิ๋วที่เดินทางมาจากอำเภอ
 เท่งไธ้ มณฑลกลว้างต้ง ประเทศจีน หลังจากที่ได้มาก่อร่างสร้างตัวที่
 ประเทศไทยจนประสบความสำเร็จ นายฮวดกี้ได้สร้างรากฐานที่มั่นคง
 ให้แก่ครอบครัว โดยร่วมกับพี่ชายของภรรยาที่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างสร้าง
 อาคารหลังนี้ขึ้น รวมทั้งอาคารอีกหลายหลังในชุมชน โครงสร้างอาคาร
 เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ด้านหน้าอาคารแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา มี 2 ชั้น
 ภายในเป็นคอร์ท (court) เปิดโล่ง หลังคาแบนเป็นดาดฟ้ามีระเบียงรอบ
 ลูกกรงปูน ช่วงเสากลางยกสูงขึ้นอีกชั้นหนึ่งคล้ายหอคอย ลักษณะเด่นของ
 อาคาร คือ การนำเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมจีนเข้ามาผสมผสานกับการ
 ก่อสร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ อาทิ การเน้นความสมดุลแบบสมมาตร การเปิด
 คอร์ทกลางอาคาร และการตกแต่งหน้าต่างด้วยลายประเจี๊ญ เป็นต้น
 ใน พ.ศ. 2539-2540 มีการปรับปรุงบ้านครั้งใหญ่ พร้อมกับเจาะหน้าต่าง
 ตรงผนังด้านข้างของบ้านทั้ง 2 ด้าน ต่อมาใน พ.ศ. 2547 บ้านอุดมพันธ์
 ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทอาคารพาณิชย์
 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ อาคารมีสภาพดี

หมายเลข 51 : เรือนแถวไม้ 2 ชั้น 4 คูหา
 เจ้าของ : คุณพิระวุฒิ อุ่นสมบัติ
 ที่ตั้ง : เลขที่ 99-103 ถนนศรีท่าม่วง
 ปีที่สร้าง : ประมาณ พ.ศ. 2465

ประวัติโดยสังเขป : สร้างโดยนายปอเซียง แซ่ฮุ้น ร่วมกับเพื่อนบ้าน 1 คน โดยนายปอเซียงเป็นเจ้าของ 3 คูหา และเป็นของเพื่อนบ้าน 1 คูหา นายปอเซียงได้ใช้พื้นที่ชั้นล่างของบ้านสำหรับขายเครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆ เช่น ถ่าน กะปิ และเสื้อผ้าสำหรับผู้ชาย เป็นต้น พื้นที่ชั้นบนเป็นส่วนพักอาศัย พื้นที่หลังบ้านเป็นพื้นที่โล่ง มีเรือนครัวขนาดเล็กตั้งอยู่ รวมทั้งมีบ่อน้ำสำหรับใช้ภายในครัวเรือน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นายปอเซียงได้ค้าขายกับชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตก ทำให้ร้านปอเซียงมีความเจริญรุ่งเรือง ถือเป็นร้านค้าที่ใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุดของตลาดท่าม่วงในเวลานั้น ต่อมาใน พ.ศ. 2536 ร้านปอเซียงได้เลิกทำการค้า และใช้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียวจนถึงปัจจุบัน ส่วนบ้านเลขที่ 99 เจ้าของบ้านให้เช่าเป็นร้านตัดผมซึ่งได้เลิกกิจการเมื่อไม่นานมานี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญของอาคาร คือ โครงสร้างอาคารเป็นไม้ ชั้นสองด้านหน้าอาคารมีระเปียงไม้ ราวกันตกเป็นไม้ ลูกกรงไม้ตีแนวทแยงไขว้กัน เป็นรูปข้าวหลามตัด หลังคาทรงปั้นหยาคลุมด้วยสังกะสี ด้านหน้าอาคารมีหลังคาปีกนกคลุมด้วยสังกะสีทั้งชั้นล่างและชั้นบน ผนังชั้นบนเป็นผนังไม้ เหนือผนังมีช่องลมยาวตลอดแนว บานประตูชั้นล่างเป็นบานเฟี้ยมไม้แผ่นเรียบ เหนือประตูมีช่องลมยาวตลอดแนว หน้าต่างเป็นบานไม้เปิดคู่ สำหรับเรือนครัวขนาดเล็ก และบ่อน้ำหลังบ้านได้ถูกรื้อลงแล้ว อาคารมีสภาพปานกลาง

ตัวอย่างบัญชีอาคารและ
 สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของ
 ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
ที่มา : โครงการสำรวจและ
 จัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มี
 คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
 บริเวณย่านการค้าเก่าใน
 เขตเทศบาลตำบลท่าม่วง
 อำเภอท่าม่วง จังหวัด
 กาญจนบุรี

การสำรวจอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงนั้นหากพิจารณาตามกระบวนการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ (preservation planning process) แล้ว จะอยู่ในช่วงแรกของขั้นตอน คือการระบุ (identification) และการบันทึก (documentation) คุณค่าความสำคัญในด้านต่างๆ จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนที่ 2 คือการเลือกใช้วิธีอนุรักษ์ (treatments) เพื่อให้คงคุณค่าความสำคัญในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการรักษาความแท้ (authenticity)¹¹ และบูรณภาพ (integrity)¹² เมื่อเลือกวิธีอนุรักษ์แล้วจะเป็นขั้นตอนที่ 3 คือการนำมาปฏิบัติ (implementation) ซึ่งต้องมีการจัดทำแผนและโครงการที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายงบประมาณ และผู้ดำเนินการ อย่างไรก็ตามแนวทางทางการอนุรักษ์และพัฒนาอาคารที่มีคุณค่าของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงจะสามารถดำเนินการได้นั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ

2.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า

อาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงจำนวน 94 รายการสามารถแบ่งลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ คือ

1. ห้องแถวไม้ชั้นเดียว ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือโครงสร้างอาคารเป็นเสาแกนไม้ หลังคาทรงปั้นหยาหรือทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสี ใต้หลังคามีช่องลมยาวตลอดแนว ผนังบ้านเป็นไม้ ประตูบานเป็นบานเฟี้ยมไม้ เหนือประตูทางเข้ามีหลังคาปีกนกมุงด้วยสังกะสี
2. เรือนแถวไม้ 2 ชั้น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือโครงสร้างอาคารเป็นเสาแกนไม้ หลังคาทรงปั้นหยาหรือทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์รูปาวหรือสังกะสี ประตูทางเข้าเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ เหนือประตูมีช่องลมระบายอากาศยาวตลอดแนว และมีหลังคาปีกนกคลุมทางเข้า ผนังชั้นบนเป็นผนังไม้ตีตามนอนซ้อนเกล็ด เหนือผนังชั้นบนใต้หลังคามีช่องลมระบายอากาศยาวตลอดแนว ด้านหน้าชั้นบนของอาคารบางหลังมีระเบียงไม้ พื้นไม้ และราวกันตกไม้
3. ตึกแถว 2 ชั้น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือโครงสร้างอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ด้านหน้าชั้นบนมีระเบียง มีการตกแต่งอาคารด้วยศิลปะแบบจีน ตะวันตกผสมจีน อาคารบางหลังมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ (modern) ไม่เน้นการตกแต่ง มีความเรียบง่าย
4. บ้านเดี่ยว ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือเป็นอาคารที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีที่ว่างรอบตัวอาคารทั้ง 4 ด้าน มีทางเข้าออกของแต่ละบ้านแยกจากกันเป็นสัดส่วน อาคารมีทั้งแบบชั้นเดียว

และ 2 ชั้น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารได้รับอิทธิพลทางศิลปะแบบ
จีน ตะวันตก และสมัยใหม่

บนซ้าย : ห้องแถวไม้

ชั้นเดียว เลขที่ 52-57

ซอยท่ากลาง

บนขวา : เรือนแถวไม้

2 ชั้น เลขที่ 99-103

ถนนศรีท่าม่วง

ล่างซ้าย : ตึกแถว 2 ชั้น

เลขที่ 469-470

ถนนศรีท่าม่วง

ล่างขวา : บ้านเดี่ยว

หลังบ้านเลขที่ 97

ถนนศรีท่าม่วง

ที่มา : โครงการสำรวจและ

จัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มี

คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

บริเวณย่านการค้าเก่าใน

เขตเทศบาลตำบลท่าม่วง

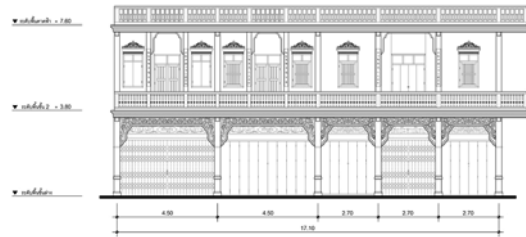
อำเภอท่าม่วง จังหวัด

กาญจนบุรี

2.2 การบันทึกข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มี คุณค่าพิเศษ

นอกจากการจัดทำบัญชีอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชนตลาดเก่า
ท่าม่วงแล้ว ผู้เขียนได้ทำงานร่วมกับ ผศ.พรจิต พิระพัฒนกุล (อาจารย์ประจำ
คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย), อาจารย์ณัฏฐ์ จันเสน (อาจารย์
ประจำสาขาวิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ คณะครุศาสตร์
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง),
นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย และนักศึกษาสาขาวิชา
สถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ในการบันทึกข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การ
อนุรักษ์ด้วยภาพวาดลายเส้นดินสอ การเขียนแบบทางสถาปัตยกรรมโดยใช้
โปรแกรมคอมพิวเตอร์ AutoCAD และการจัดทำหุ่นจำลองบ้านปอเซียง
สำหรับการบันทึกข้อมูลนั้นใช้การรังวัดเฉพาะด้านหน้าอาคารจำนวน 6 หลัง
และรังวัดอาคารทั้งหลังอีก 1 หลัง (บ้านปอเซียง) เพื่อให้เป็นตัวอย่าง โดย
อาคารทั้ง 7 หลังนี้ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

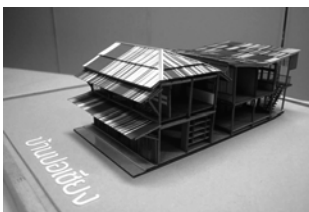
บนซ้าย : เรือนแถวไม้
2 ชั้น มีระเบียงชั้นบน
จำนวน 4 คูหา เลขที่ 373-
376 ถนนเทศบาล ซอย 12
(เขียนแบบโดย

นายเสกสรร ศรีงาม)

บนขวา : ตึกแถว 2 ชั้น
ของคุณสมาน จงวิจิต
เลขที่ 393-397 ถนน
ศรีท่าม่วง (เขียนแบบโดย
นางสาวนภาพร แสงรุ่งเรือง
และนายศราวุธ พิศอ่อน)

ล่าง : หุ่นจำลองบ้าน
โปเซีย เลขที่ 99-103
ถนนศรีท่าม่วง (จัดทำโดย
นางสาววสนา จินาการ
และนายชยภัทร ใจกลาง
บูรณะ)

ที่มา : โครงการสำรวจและ
จัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มี
คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
บริเวณย่านการค้าเก่าใน
เขตเทศบาลตำบลท่าม่วง
อำเภอท่าม่วง จังหวัด
กาญจนบุรี

1. เป็นอาคารที่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้มากที่สุด
2. เป็นอาคารที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
3. ได้รับอนุญาตจากเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

3. กระบวนการมีส่วนร่วม

ตลอดระยะเวลาการทำงานตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ครั้งแรกของผู้เขียนเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ การบันทึกข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม การระบุคุณค่าความสำคัญในด้านต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการปรึกษาหารือถึงแนวทางการรักษาคุณค่าความสำคัญ การจัดทำแผนอนุรักษ์ และการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้

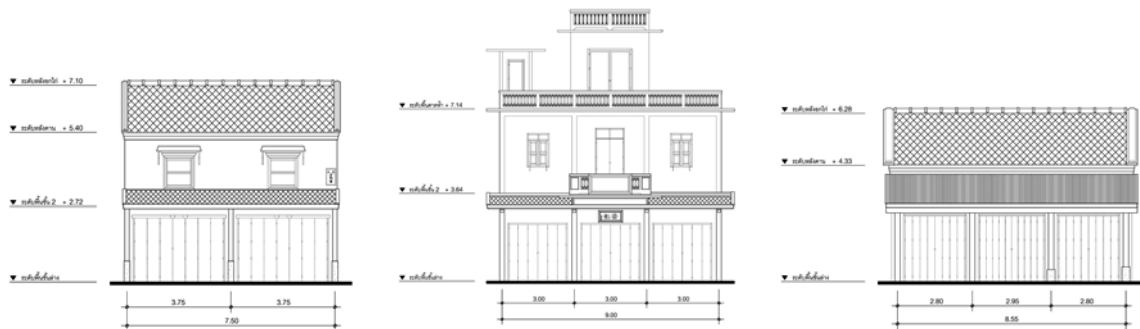
ผลของการทำงานอย่างมีส่วนร่วมทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง และประชาชนภายนอกชุมชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญในด้านต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนในอนาคต

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง “ชมรมรัก(ษ์)ตลาดเก่าท่าม่วง” สังกัดเทศบาลตำบลท่าม่วง มีเภสัชกรหญิงนวิรัตน์ สีโรตมรัตน์ เป็นประธานชมรม โดยมีวัตถุประสงค์ของชมรมดังนี้ คือ

1. เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
2. เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
3. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ สืบทอด และรักษาสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง

4. สรุปผลและเสนอแนะ

ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงเป็นตัวอย่างของชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมในประเทศไทยที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ เป็นชุมชนที่มีความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจและสังคมมา

ซ้าย : ตึกแถว 2 ชั้น
จำนวน 2 คูหา เลขที่
469-470 ถนนศรีท่าม่วง
(เขียนแบบโดย
นายวิรัช ยอดทอง)

กลาง : บ้านอุดมพันธ์ (ร้าน
ฮวดกั๊) ของคุณพิพัฒน์ และ
คุณเจียมจิตร สิโรตมรัตน์
เลขที่ 450-452
ถนนเทศบาล ซอย 12
(เขียนแบบโดย
นายพิทักษ์ โอตาทะวงษ์)

ขวา : ห้องแถวชั้นเดียว
จำนวน 3 คูหา เลขที่
471-473 ถนนศรีท่าม่วง
(เขียนแบบโดย
นายวิรัช ยอดทอง)

ที่มา : โครงการสำรวจและ
จัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มี
คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
บริเวณย่านการค้าเก่าใน
เขตเทศบาลตำบลท่าม่วง
อำเภอท่าม่วง จังหวัด
กาญจนบุรี

อย่างยาวนาน ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาต่อมาการคมนาคมทางถนนเข้ามามี
บทบาทมากขึ้น ทำให้การขนส่งสินค้าและการเดินทางระหว่างชุมชนโดยทาง
รถยนต์ได้รับความนิยมมากขึ้นด้วย เพราะความสะดวกและรวดเร็วที่มีมาก
กว่าการเดินทางโดยทางเรือ ส่งผลให้ชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงค่อยๆ ชบเซาลง
อย่างไรก็ตามชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงยังคงรักษาบทบาทสำคัญในด้านการ
รองรับการอยู่อาศัยของผู้คนในปัจจุบัน (housing stock) ความเป็นศูนย์กลาง
การค้าท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม
โบราณคดี ประเพณีและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

ปัจจุบันสภาพของอาคารและสิ่งก่อสร้างภายในชุมชนตลาดเก่า
ท่าม่วงมีสภาพปานกลางและทรุดโทรมเป็นส่วนใหญ่ สาเหตุส่วนหนึ่ง
เนื่องมาจากอายุของอาคารซึ่งสร้างมานานกว่า 50 ปี ประกอบกับสภาพ
ภูมิอากาศในประเทศไทยซึ่งเป็นแบบร้อนชื้น ทำให้อาคารซึ่งใช้ไม้เป็นวัสดุ
หลักในการก่อสร้างง่ายต่อการผุพังกว่าอาคารที่สร้างด้วยคอนกรีต รวมทั้ง
ขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องจากเจ้าของอาคาร และผู้เช่าอาคาร

ดังนั้นการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงด้วยวิธีการ
ที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็น เพื่อที่จะรักษาพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้วย
ความสวยงามทางสถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐาน การวางผังเมือง วิถีชีวิต และ
สภาพสังคมเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังสามารถพัฒนาชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง
เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีผลในด้านการเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองอีกด้วย

สำหรับการทำงานนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ
ภาคเอกชน ประชาชนในพื้นที่ เจ้าของอาคาร และนักวิชาการในการปรึกษา
หารือและทำงานร่วมกันเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดก
ทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์อันมีค่าของชุมชน ซึ่งจะนำมาซึ่งความ
ภาคภูมิใจของชาวเมือง นอกจากนี้ควรมีการเรียกร้องให้รัฐบาลกลางเข้ามา
สนับสนุนท้องถิ่นที่ต้องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของตนเองเพื่อให้มี
ทรัพยากรเพียงพอ ทั้งในด้านนักวิชาการ บุคลากร แนวทางและแผนงาน และ

งบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งจะมีส่วนช่วยรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติเอาไว้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

บนซ้าย : ภาพวาดลายเส้นดินสอของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า
(ภาพโดย นายชาญศิลป์ พิมพ์กำเนิด)

บนขวา : ภาพวาดลายเส้นดินสอของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า
(ภาพโดย นางสาววิรัช สีสเศรษฐพร)

ล่างซ้าย : ร้านเดี่ยวหน้าเอง ร้านขายขนมแต่งงาน เหลืออยู่เพียงร้านเดียวในย่านนี้
(ภาพและคำบรรยายภาพโดย นายศิวเสกข์ เต็มผลบุญ)

ล่างขวา : ขยายแผนเงินอายุเก่าแก่ เคยย้ายไปเปิดร้านที่อื่นแต่ก็กลับมา
ขายที่เดิม

(ภาพและคำบรรยายภาพโดย นายศิวเสกข์ เต็มผลบุญ)

ที่มา : โครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
บริเวณย่านการค้าเก่าในเขตเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัด
กาญจนบุรี

บนซ้ายและขวา : การปรึกษาหารือถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงระหว่างผู้เขียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2556

กลางซ้ายและขวา : ผู้เขียนและเครือข่ายร่วมกันจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วง ภายในบ้านปอเซียง ระหว่างวันที่ 14-16 มิถุนายน พ.ศ. 2556

ล่างซ้ายและขวา : ผู้เขียนและกลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงร่วมกันเสวนาในหัวข้อ “ท่าม่วงบ้านฉิม อีก 3 ปี ช้างหน้าในอนาคต” ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของงานท่าม่วงบ้านฉิมดีและงามครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 14-16 มิถุนายน พ.ศ. 2556

ที่มา : โครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์บริเวณย่านการค้าเก่าในเขตเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

เชิงอรรถ

¹ มีชื่อเรียกในขณะนั้นว่า ตลาดนางลอย ปัจจุบันปากหนึ่งคือบริเวณจากร้านจินดาพานิชย์จนถึงร้านขายยาอ้วยแซตั้ง (สิ้นสุดของตลาดซึ่งมีเขตติดกับป่ามะม่วง) อีกปากหนึ่งคือบริเวณจากทางไมตรีจิตจนถึงบริเวณท่ากลาง

² ในช่วงเวลานั้น อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นศูนย์กลางสำคัญในการขนส่งสินค้าทางแม่น้ำแม่กลอง โดยเฉพาะสินค้าที่มาจากจังหวัดสมุทรสงครามและกรุงเทพมหานคร

³ ปักไผ่เล่งอ่อง มีความหมายว่า เทพเจ้ามังกรแห่งทะเลเหนือ มีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าที่เป็นใหญ่ในท้องน้ำ

⁴ ขุนชาวณิชกิจ หรือเจ้าแก้วบุรุษอด ขานนท์ (พ.ศ. 2415–2484) เป็นต้นสกุล “ขานนท์” ท่านเป็นนักธุรกิจคนสำคัญของชุมชนตลาดท่าม่วง

⁵ มีชื่อเรียกในขณะนั้นว่า ตลาดยงกี้ หรือตลาดรัตนวิเชียร ปัจจุบันคือพื้นที่ร้านสมานพานิชย์ถึงร้านอารีภรณ์ หรือตึกแถวเลขที่ 309-408 ถนนเทศบาลซอย 14

⁶ เดิมเป็นโรงฝืนของขุนชาวณิชกิจ ซึ่งเป็นคุณปู่ของคุณมนู ขานนท์ (เฮียปู้) เจ้าของร้านสว่างค้าไม้บนถนนแสงชูโต ต่อมาได้มีการปรับปรุงโรงฝืนโดยได้รื้อฟื้นชั้นบนลงแล้วปรับปรุงเป็นตลาดสดจนถึงปัจจุบัน

⁷ เดิมเป็นโรงแสดงลิเกและโรงภาพยนตร์ของนายพิชัยสิริเวชชะพันธ์ หรือที่มีการเรียกชื่อเดิมติดปากว่า “ปลัดมาก” ต่อมาได้มีการปรับปรุงเป็นตลาดสดจนถึงปัจจุบัน

⁸ ปัจจุบันยังคงเหลือเพียงร้านอ้วยแซตั้งที่ยังคงเปิดกิจการขายยาแผนปัจจุบันและยาจีน ตั้งอยู่ที่บริเวณที่เคยเป็นห้องแถวที่ใช้เปิดทำการสถานบริการสาธารณสุขชุมชนท่าม่วงแห่งแรก

⁹ เป็นมัสยิดกลางแห่งแรกของจังหวัดกาญจนบุรี ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบอาหรับภายใต้ชื่อ “มัสยิดดักว้า”

¹⁰ ใน พ.ศ. 2547 จากการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ คุณเจียมจิตรและคุณพิพัฒน์สิโรตมรัตน์ เจ้าของบ้านอุดมพันธ์ เลขที่ 450–452 ถนนเทศบาล ซอย 12 ได้รับพระราชทานกิตติบัตรรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคารพาณิชย์จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

¹¹ การทดสอบความแท้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาหลักฐานที่พิสูจน์ได้ว่าลักษณะและคุณภาพดั้งเดิมแหล่งมรดก เช่น อาคารเก่า หรือชุมชนประวัติศาสตร์ยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมไว้มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะทางกายภาพ

¹² การประเมินบูรณภาพมรดกประสงค์เพื่อพิจารณาว่าองค์ประกอบดั้งเดิมของแหล่งมรดกยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมไว้มากน้อยเพียงใด ในกรณีของเมืองเก่าหรือชุมชนประวัติศาสตร์ มักจะพิจารณาองค์ประกอบดั้งเดิมของเมือง เช่น คูเมือง กำแพงเมือง ป้อมปราการ ศาสนสถานวัง บ้านเจ้าเมือง ระบบโครงข่ายถนน การระบายน้ำ เป็นต้น ว่ายังคงอยู่หรือไม่ ในกรณีของอาคารหรือกลุ่มอาคารก็จะพิจารณาว่าองค์ประกอบเดิมยังอยู่ครบเพียงใด และหากว่ายังอยู่ครบแต่ได้มีการต่อเติมหรือดัดตั้งอุปกรณ์เพิ่ม เช่น ป้ายโฆษณา เครื่องปรับอากาศ จานรับสัญญาณดาวเทียม เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นการรบกวนบูรณภาพของอาคารหรือกลุ่มอาคารนั้นด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอม

เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์บริเวณย่านการค้าเก่าในเขตเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2557.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *โครงการศึกษาวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยและชุมชนเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าของเมือง (รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อการเคหะแห่งชาติ)*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2553.

ครรชิต จูประพัทธ์ศรี. “ท่าม่วง บ้านฉันดีและงาม.”

เอกสารโครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์บริเวณย่านการค้าเก่าในเขตเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี, 2554. (อัดสำเนา)

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ. *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. *การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. “ย่านเมืองเก่าและชุมชนดั้งเดิมกับการอนุรักษ์.” *เมืองโบราณ* 39, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2556) : 94 – 106.

อารีญ์ พรศิริกาญจน์ และคนอื่นๆ. ย้อนรอยประวัติศาสตร์ชุมชนท่าม่วง วัดศรีโลหะราษฎร์บำรุง และอำเภอท่าม่วง.” เอกสารที่ระลึกในงานวันพ่อและวันแม่ ประจำปี 2552, 2552. (อัสสัมชัญ)

Tyler, Norman. *Historic Preservation : An introduction to Its History, Principles, and Practices*. New York : W.W. Norton & Company, 2000.

ภาษาต่างประเทศ

- Burns, Wilfred. *New Town for Old : The Technique of Urban Renewal*. London : Leonard Hill Books Ltd., 1963.
- Chapin, F. Stuart, Jr. and Kaiser, J. Edward. *Urban Land Use Planning*. 3rd ed. Chicago : University of Illinois Press, 1979.
- Chapin, F. Stuart, Jr. et. al. *Urban Land Use Planning*. 4th ed. Chicago : University of Illinois Press, 1995.
- Cohen, Nahoum. “Methodology.” in *Urban Conservation*, 266-270. Massachusetts : The MIT Press, 1999.
- Feilden, M. Bernard and Jokilehto, Jukka. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. 2nd ed. Rome : ICCROM, 1998.
- Fitch, James Marston. *Historic Preservation : Curatorial Management of the Built World*. 5th ed. Virginia : University Press of Virginia, 2001.
- Manley, Sanra and Guise, Richavol. “Conservation in the Built Environment.” in *Introducing Urban Design: Interventions and Response*, 64-86. Singapore : Longman Singapore Publishers (Pte) Ltd., 1998.
- Sanoff, Henry. *Designing With Community Participation*. Pennsylvania : Dowden, Hutchinson & Ross, 1978.